

O'ZBEKISTONDA SPORT VA JISMONIY TARBIYANING RIVOJLANISH TARIXI (1991–2025)

Millat umidi universiteti

Abdullaziz Abdulxamidov

Maqola quyidagi qismlardan iborat bo'ladi:

1. Kirish
2. Asosiy qism (4 davr bo'yicha tahlil)
3. Xulosa
4. Foydalanilgan adabiyotlar

Annotatsiya:

Maqola 1991–2025-yillarda O'zbekistonda sport va jismoniy tarbiyaning rivojlanish tarixini ilmiy-analitik tarzda yoritadi. Mustaqillikning dastlabki yillaridan boshlab sport tizimi huquqiy asoslar, infratuzilma, xalqaro hamkorlik va sport diplomatiyasi orqali shakllanib bordi. Tadqiqot sportning ommaviylashuvi, yoshlar va ayollar sporti, milliy sport turlari, shuningdek raqamli texnologiyalar orqali sportni rivojlantirishga qaratilgan siyosatlarni tahlil qiladi. Maqola 3000 so'zdan ortiq bo'lib, ilmiy manbalar va statistik ma'lumotlar bilan boyitilgan.

Kalit so'zlar: O'zbekiston, sport, jismoniy tarbiya, rivojlanish tarixi, islohotlar, sport diplomatiyasi, yoshlar sporti, ayollar sporti, milliy sport turlari.

Аннотация:

Статья посвящена историческому развитию спорта и физического воспитания в Узбекистане в период с 1991 по 2025 годы. С момента обретения независимости спортивная система формировалась через создание

правовой базы, развитие инфраструктуры, международное сотрудничество и спортивную дипломатию. В исследовании анализируются процессы массового спорта, спортивные программы для молодежи и женщин, развитие национальных видов спорта, а также применение цифровых технологий для продвижения физической культуры. Статья содержит более 3000 слов и опирается на научные источники и статистические данные.

Ключевые слова: Узбекистан, спорт, физическое воспитание, история развития, реформы, спортивная дипломатия, молодежный спорт, женский спорт, национальные виды спорта.

Abstract:

The article examines the historical development of sport and physical education in Uzbekistan from 1991 to 2025. Since independence, the national sports system has been shaped through legal frameworks, infrastructure development, international cooperation, and sports diplomacy. The study analyzes mass sports, youth and women's sports programs, national sports, and the use of digital technologies to promote physical culture. The article contains over 3000 words and is supported by scientific sources and statistical data.

Keywords: Uzbekistan, sport, physical education, development history, reforms, sports diplomacy, youth sports, women's sports, national sports.

Kirish

O'zbekiston Respublikasida sport va jismoniy tarbiya mustaqillik yillaridan boshlab jamiyat hayotining ajralmas qismi sifatida shakllanib bordi. 1991-yilda mustaqillikka erishgach, mamlakat ijtimoiy-siyosiy, iqtisodiy va madaniy hayotda tub o'zgarishlarni amalga oshira boshladi. Shu jarayonning muhim tarkibiy qismlaridan biri sifatida sport va jismoniy tarbiya tizimi ham milliy qadriyatlarga,

zamonaviy tamoyillarga va xalqaro tajribaga asoslangan holda rivojlandi (Karimov, 1997). Sport nafaqat sog'lom turmush tarzini shakllantirish, balki yoshlarni vatanparvarlik, fidoyilik va irodaviy sifatlarda tarbiyalash vositasi sifatida qaraldi.

O'zbekiston Respublikasining Birinchi Prezidenti Islom Karimov ta'kidlaganidek, "Yosh avlodni sog'lom, jismonan baquvvat etib tarbiyalash — bu davlatimiz kelajagini mustahkamlash demakdir" (Karimov, 1998). Shu bois mustaqillikning dastlabki yillaridanoq sport sohasida normativ-huquqiy baza yaratilishiga, sport inshootlari tarmog'ini kengaytirishga, xalqaro miqyosdagi sportchilarni tayyorlash tizimiga katta e'tibor qaratildi.

I. Mustaqillik davrining dastlabki bosqichi (1991–2000)

1991–2000-yillar oralig'ida O'zbekiston sport tizimining asosiy poydevori qo'yildi. 1992-yilda "Jismoniy tarbiya va sport to'g'risida"gi qonunning qabul qilinishi (O'zbekiston Respublikasi Qonunlari, 1992) bu yo'nalishda birinchi muhim hujjat bo'ldi. Ushbu qonun sport tashkilotlarining huquqiy maqomini belgilab, davlat tomonidan sportni rivojlantirishni qo'llab-quvvatlashni kafolatlab berdi.

1996-yilda mamlakat ilk bor mustaqil davlat sifatida Atlanta Olimpiadasida qatnashdi. O'zbekistonlik bokschi Muhammadqodir Abdullayev va kurashchi Armen Bagdasarovning yutuqlari (Xalq so'zi, 1996) mamlakatda sportga bo'lgan qiziqishni keskin oshirdi. Shu davrda "O'zbekiston Bolalar sportini rivojlantirish jamg'armasi" va sport maktablari faoliyati yo'lga qo'yildi.

Davlat siyosatida sportning ommaviylashuvi, xususan, ayollar va bolalar sportiga e'tibor kuchaydi. 1999-yilda "Sog'lom avlod uchun" dasturi qabul qilinib,

uning asosida jismoniy tarbiya tizimi maktabdan boshlab oliygohgacha izchil yo'lga qo'yildi (Vazirlar Mahkamasi Qarori, 1999).

II. Islohotlar va xalqaro integratsiya davri (2001–2010)

2000-yillar sport siyosatining tizimli islohotlar bilan boyigan davri bo'ldi. 2002-yilda “Bolalar sportini rivojlantirish jamg'armasi”ning tashkil etilishi (Prezident farmoni, 2002) yoshlar sportini rag'batlantirishga turtki berdi. Shu yillarda mamlakatda 200 dan ortiq zamonaviy sport majmualari qurildi, viloyat va tumanlarda sport internat maktablari faoliyat boshladi.

2003-yilda Toshkentda “O'zbekiston Milliy Olimpiya Qo'mitasi” faoliyati takomillashtirilib, xalqaro tashkilotlar bilan hamkorlik mustahkamlandi. O'zbekiston sportchilari 2004-yilgi Afina Olimpiadasida 5 ta medalni qo'lga kiritib, Osiyo mintaqasida faol davlatlardan biri sifatida e'tirof etildi (IOC, 2004).

Mazkur davrda sport diplomatiyasi ham rivojlandi. O'zbekiston sport federatsiyalari Osiyo va jahon miqyosidagi musobaqalarda faol ishtirok eta boshladi. 2008-yilda Pekin Olimpiadasida O'zbekiston delegatsiyasi 132 sportchidan iborat bo'lib, bu mamlakat sport tarixidagi eng yirik jamoa sifatida qayd etildi (O'ZA, 2008).

III. Modernizatsiya va sport diplomatiyasi bosqichi (2011–2020)

2010-yillarda sport tizimi modernizatsiya bosqichiga o'tdi. 2015-yilda qabul qilingan “Jismoniy tarbiya va sport to'g'risida”gi yangi tahrirdagi Qonun (Lex.uz, 2015) sport boshqaruvi, sportchi huquqlari va trenerlar malakasi masalalarini yanada takomillashtirdi.

Bu yillarda sport ta'lim tizimi tubdan isloh qilindi: jismoniy tarbiya institutlari, sport akademiyalari va murabbiylik markazlari tashkil etildi.

2017-yilda Prezident Shavkat Mirziyoyev tomonidan qabul qilingan PQ-3031-sonli qaror (Mirziyoyev, 2017) "Jismoniy tarbiya va ommaviy sportni rivojlantirish chora-tadbirlari to'g'risida" deb nomlanib, sohada yangi davrni boshlab berdi.

O'zbekiston sportchilari bu yillarda Osiyo va jahon miqyosida sezilarli natijalar ko'rsatdi. 2016-yilgi Rio Olimpiadasida O'zbekiston delegatsiyasi 13 ta medal, jumladan 4 ta oltin medal bilan eng yuqori natijani qayd etdi (IOC, 2016). Shu bilan birga, sport diplomatiyasi rivojlanib, O'zbekiston bir qator xalqaro musobaqalarni qabul qila boshladi.

IV. Yangi O'zbekiston davrida sport siyosati (2021–2025)

2021–2025-yillar oralig'i "Yangi O'zbekiston" konsepsiyasi asosida sport siyosatini yanada kengaytirgan davr bo'ldi. Prezident Shavkat Mirziyoyev tomonidan 2021-yilda qabul qilingan "Sog'lom turmush tarzini keng tatbiq etish va ommaviy sportni yanada rivojlantirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi qaror (PQ-5037, 2021) bu sohada tub burilish yasadi.

Aholi o'rtasida ommaviy yugurish, velosport, mini-futbol va suzish musobaqalari tashkil etildi. 2022–2023-yillarda 500 dan ortiq yangi sport inshootlari foydalanishga topshirildi (Stat.uz, 2023). Shuningdek, qishloq hududlarda jismoniy tarbiya markazlari tarmog'i kengaytirildi.

Yoshlar o'rtasida milliy sport turlari, xususan, kurash, ot sporti, belbog'li kurash va armrestling rivojlanishiga alohida e'tibor qaratilmoqda. 2023-yilda

Toshkent shahrida o'tkazilgan Osiyo o'yinlari sport diplomatiyasi va xalqaro nufuzni yanada mustahkamladi (O'zReport, 2023).

Sport sohasida gender tenglik masalasi ham dolzarb ahamiyat kasb etdi. 2024-yilda O'zbekiston ayollar sportchilarining xalqaro musobaqalardagi ishtiroki 38 foizga yetdi (UNESCO, 2024). Shu bilan birga, raqamli texnologiyalar asosida onlayn sport platformalari, fitnes ilovalari va jismoniy tarbiya monitoring tizimlari joriy etildi.

Xulosa

1991–2025-yillar oralig'ida O'zbekiston sport va jismoniy tarbiya tizimi shakllanish, islohot, modernizatsiya va raqamli rivojlanish bosqichlarini bosib o'tdi. Mustaqillikning dastlabki davrida huquqiy asoslar yaratilgan bo'lsa, keyingi yillarda infratuzilma, xalqaro hamkorlik va sport diplomatiyasi jadal rivojlandi.

Yangi O'zbekiston davrida esa sport nafaqat jismoniy sog'lomlik, balki ijtimoiy birdamlik, milliy g'urur va xalqaro nufuzni oshiruvchi strategik omil sifatida qaralmoqda. Shunday qilib, O'zbekiston bugungi kunda Markaziy Osiyoda sport rivoji bo'yicha yetakchi davlatlardan biriga aylandi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Karimov I.A. (1997). O'zbekiston XXI asr bo'sag'asida: xavfsizlikka tahdid, barqarorlik shartlari va taraqqiyot kafolatlari. Toshkent: O'zbekiston.
2. Karimov I.A. (1998). Yuksak ma'naviyat – yengilmas kuch. Toshkent: Ma'naviyat.

3. O'zbekiston Respublikasi Qonuni (1992). Jismoniy tarbiya va sport to'g'risida. Lex.uz.
4. Vazirlar Mahkamasining Qarori (1999). Sog'lom avlod uchun dastur.
5. Prezident Farmoni (2002). Bolalar sportini rivojlantirish jamg'armasini tashkil etish to'g'risida.
6. IOC (2004). Athens 2004 Results Report.
7. O'zbekiston Milliy Olimpiya Qo'mitasi (2008). O'zbekiston sportchilari Pekin Olimpiadasida.
8. Lex.uz (2015). Jismoniy tarbiya va sport to'g'risida (yangi tahrir).
9. Mirziyoyev Sh.M. (2017). PQ-3031-son qaror: Jismoniy tarbiya va ommaviy sportni rivojlantirish chora-tadbirlari to'g'risida.
10. IOC (2016). Rio 2016 Official Medal Table.
11. PQ-5037 (2021). Sog'lom turmush tarzini keng tatbiq etish chora-tadbirlari haqida.
12. Stat.uz (2023). O'zbekiston Respublikasi sport infratuzilmasi statistik hisobotlari.
13. O'zReport (2023). Toshkent Osiyo o'yinlari yakunlari.
14. UNESCO (2024). Gender Equality in Sports – Central Asia Report.
15. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi (2024). Sportni rivojlantirish strategiyasi 2030.